LIBRIS | We know books

AGENT SONIA

IUBITĂ, MAMĂ, SOLDAT ŞI SPIOANĂ

BEN MACINTYRE

Traducere de
Alina Loreley Rogojan

Cu o prefaţă de
Florian Banu

PUBLISOL

LIBRIS | We know books

Cuprins

Prefață | IX
Introducere | 7

1. „Vârtej“ | 9
2. Târfa Orientului | 34
3. Agentul „Ramsay“ | 56
4. Când Sonia dansează | 71
5. Spionii care au iubit-o | 89
6. Rândunica | 108
7. La bordul navei *Conte Verde* | *127*
8. O femeie în Manciuria | 139
9. Viață de hoinară | 153
10. Din Peking în Polonia | 165
11. Dacă ai intrat în horă... | 183
12. Molehill | 204
13. O căsătorie de conveniență | 228
14. Hoața de copii | 247
15. Vremuri bune | 264
16. Barbarossa | 277
17. Drumul spre iad | 290
18. Spioni atomici | 307
19. Milicent de la MI5 | 327
20. Operațiunea „Ciocan“ | 340

LIBRIS | We know books

21. Foşnetul primăverii | 362
22. Great Rollright | 377
23. Un caz foarte dificil | 398
24. Ruth Werner | 425

Postfaţă: Vieţile celorlalţi | 443
Notă privind sursele | 450
Note | 451
Bibliografie selectivă | 460

Prefaţă

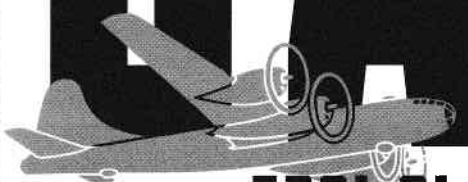
Secolul XX a intrat deja în istorie de două decenii, dar *Istoria* veacului acesta nu va fi scrisă prea curând. Omenirea nu a înţeles încă ce înălţimi a atins şi nici ce a pierdut pe drumul spre autodepăşire, în secolul trecut. Istoricii continuă să cerceteze cu nesaţ noi şi noi fonduri de arhivă, memorii şi jurnale, intervievându-i pe protagonişti, reconstituind, cu migală şi trudă, dimensiunile nevăzute ale evenimentelor care au marcat pentru decenii destinele a sute de milioane de oameni, schimbându-le vieţile pentru totdeauna. Şi astfel de evenimente nu au fost deloc puţine!

De exemplu, pe 19 august 1943, Winston Churchill, premier al Marii Britanii, şi preşedintele SUA, F.D. Roosevelt, semnau un document de o importanţă capitală – *The Quebec Agreement*. Era vorba despre un acord ultrasecret referitor la colaborarea dintre cele două mari puteri în vederea construirii celei mai înspăimântătoare arme pe care o concepuse vreodată omul: bomba atomică.

Acordul de la Quebec era un document extrem de sensibil, întrucât părţile semnatare se angajau că vor colabora pentru a construi o bombă atomică pe care nu o vor folosi niciodată una împotriva celeilalte şi nici împotriva vreunei alte ţări, fără încuviinţarea ambelor părţi. De asemenea, se menţiona că niciunul dintre semnatari nu va dezvălui vreodată vreo informaţie despre document unei a treia părţi, fără acordul

LIBRIS | We know books

SAS

EROI ȘI TICĂLOȘI

BEN MACINTYRE

Traducere de
Dorina Tătăran

Cu o prefață de
Florian Banu

PUBLISOL

LIBRIS | We know books

Cuprins

Lista hărților | IX
Prefață | XI
Cuvânt-înainte al onorabilului viconte Slim | XXI
Nota autorului | XXIII
O notă privind sursele | XXVIII

Prolog: În beznă | 1

Partea I: Război în deșert

1. Soldatul-cowboy | 7
2. Detașamentul L | 23
3. Recruți | 36
4. În deșert | 63
5. Long Range Desert Group | 76
6. Țară diabolică | 83
7. O unitate de fantome | 98
8. Blitz Buggy | 109
9. Demipensiune în Benghazi | 128
10. Șapte aerodromuri | 146
11. Sabotaj în masă la Sidi Haneish | 170
12. Medici de deșert | 187
13. Nebun, nebun | 203
14. El Alamein | 219

LIBRIS | We know books

Partea I

Război în deșert

LIBRIS | We know books

1

Soldatul-cowboy

Cu cinci luni înainte de Operaţiunea Squatter, un militar înalt şi slab zăcea, morocănos şi straşnic imobilizat, pe un pat de spital din Cairo. Ofiţerul de douăzeci şi cinci de ani fusese adus la Spitalul Militar Scoţian în 15 iunie 1941, paralizat de la brâu în jos. Într-o scrisoare trimisă mamei lui de către Departamentul de Război se spunea că suferise „o contuzie la spate, ca urmare a unui atac inamic".

Acest lucru nu era chiar adevărat. Soldatul rănit nu văzuse niciun inamic: sărise din avion fără cască şi fără o pregătire adecvată, îşi rupsese paraşuta într-un eleron şi se prăbuşise cu o viteză de vreo două ori mai mare decât cea recomandată. Impactul îl făcuse knockout, în plus, se rănise grav la şira spinării, iar asta îl lăsase temporar fără vedere şi, mai mult, nu-şi mai putea simţi picioarele. Medicii se temeau că nu va mai fi niciodată în stare să meargă.

Încă dinainte de accidentul cu paraşuta, contribuţia ofiţerului la efortul de război fusese minimă: îi lipsea disciplina militară de bază, nu putea mărşălui drept şi era atât de indolent, încât camarazii lui îl porecliseră „Leneşul Uriaş", cu trimitere, desigur, la animalul din pădurile

LIBRIS We know Books

sud-americane. De când fusese trimis în Egipt cu unităţile britanice de comando, îşi petrecuse mare parte din timp prin barurile şi cluburile din Cairo sau pariind la cursele de cai. Asistentele din spital îl cunoşteau bine, pentru că îşi făcea adesea apariţia pe acolo dimineaţa, alb la faţă, să ceară o gură de oxigen pentru a-şi trata mahmureala. Înainte ca saltul cu paraşuta să îl trimită în spital, fusese investigat pentru a se stabili dacă se prefăcea că este inapt să-şi îndeplinească atribuţiile militare şi dacă trebuia trimis în faţa curţii marţiale. Colegii lui ofiţeri îl găseau fermecător şi distractiv; comandanţii, în schimb, îl considerau impertinent, incompetent şi foarte enervant. La încheierea instructajului de ofiţer primise o evaluare tăioasă: „iresponsabil şi banal".

Locotenentul David Stirling, din Gărzile Scoţiene, nu era un soldat obişnuit.

Scriitorul Evelyn Waugh, unul dintre colegii lui ofiţeri din forţa de comando, a venit să îl viziteze la vreo trei săptămâni după internarea în spital. Waugh fusese greşit informat de asistenta-şefă că lui Stirling i se amputase deja un picior şi era posibil să îl piardă şi pe celălalt.

— Nu simt nimic, i-a spus Stirling prietenului său.

Jenat, cum au englezii tendinţa să fie atunci când se trezesc faţă în faţă cu un om cu dizabilităţi, Waugh a continuat să pălăvrăgească, cocoţat pe marginea patului şi evitând cu grijă subiectul paraliziei prietenului său. Totuşi, din când în când, arunca o privire furişată spre locul unde ar fi trebuit să se afle singurul picior rămas al lui Stirling şi, de câte ori făcea asta, Stirling se străduia să mişte degetul mare al piciorului drept. În cele din urmă, Waugh şi-a dat seama că era tachinat şi l-a lovit cu o pernă.

— Stirling, afurisitule, când s-a întâmplat?

— Cu câteva minute înainte să vii. E nevoie de un pic de efort, dar e un început.

Prin puterea voinţei, Stirling începea să îşi recapete controlul asupra picioarelor. Alţii ar fi plâns de fericire; în cazul lui Stirling, însă, primul semn de recuperare era o nemaipomenită ocazie de a-i face o farsă unuia dintre cei mai buni romancieri britanici.

Au mai trecut două săptămâni până când Stirling a putut să stea în picioare şi alte câteva până să înceapă să meargă şchiopătând. Dar, în timpul celor două luni de inactivitate forţată, s-a gândit la multe, iar asta, în ciuda reputaţiei lui de pierde-vară, era chiar un lucru bun.

Comandourile fuseseră gândite ca trupe de şoc ale Marii Britanii, cu voluntari selectaţi şi antrenaţi pentru a ataca obiective aparţinând Axei. Premierul Winston Churchill hotărâse că teatrul de război ideal în care să fie desfăşurate comandourile era cel din Africa de Nord, de unde puteau să lanseze raiduri maritime împotriva bazelor inamice aflate de-a lungul coastei mediteraneene.

După părerea nesolicitată a lui Stirling, conceptul nu funcţiona. În cea mai mare parte a timpului, comandourile erau inactive, aşteptând ordinul pentru un atac de amploare, ordin care nu venea niciodată; în rarele ocazii când fuseseră folosite, rezultatele fuseseră dezamăgitoare. Trupele germane şi italiene se aşteptau să fie atacate de pe mare şi erau pregătite pentru asta. Pur şi simplu, trupele de comando erau prea numeroase şi prea greoaie pentru a lansa un atac fără să fie văzute; elementul-surpriză se pierdea imediat.

Dar dacă, s-a întrebat Stirling, trupele de comando ar ataca din direcţie opusă? Spre sud, între Egipt şi Libia, era Marea de Nisip, o întindere imensă, lipsită de apă, formată din dune care acopereau aproape 120 000 de kilometri pătraţi. Unul dintre cele mai ostile medii de pe Pământ, deşertul era considerat de germani ca fiind teoretic de netrecut, o barieră naturală, motiv pentru care

LIBRIS | We know books

SPIONUL ȘI TRĂDĂTORUL

CEL MAI SPECTACULOS CAZ DE SPIONAJ DIN PERIOADA RĂZBOIULUI RECE

BEN MACINTYRE

Traducere de
Cornelia Marinescu

Cu o prefață de
Florian Banu

PUBLISOL

LIBRIS | We know books

Cuprins

O notă privind sursele | XI
Prefață | XIII

Introducere: 18 mai 1985 | 1

Partea întâi

1. KGB-ul | 7
2. Unchiul Gormsson | 33
3. SUNBEAM | 58
4. Cerneală verde și microfilm | 85
5. O pungă de plastic și o ciocolată Mars | 118
6. Agentul BOOT | 148

Partea a doua

7. Casa conspirativă | 171
8. Operațiunea RYAN | 197
9. Koba | 222
10. Domnul Collins și doamna Thatcher | 243
11. Ruleta rusească | 278

Partea a treia

12. De-a șoarecele și pisica | 313
13. Activități de curățare | 344
14. Fuga | 377
15. Finlandia | 408

LIBRIS | We know books

Epilog

16. Pașaport pentru PIMLICO | 437
17. Postfață | 464

Nume de cod și nume false | 471
Mulțumiri | 473
Bibliografie selectivă | 475
Sursa ilustrațiilor | 478
Index | 480

O notă privind sursele

Cele mai multe materiale-sursă pentru această carte provin din interviurile cu participanții – ofițeri MI6, KGB și CIA, dintre care cei mai mulți nu pot fi numiți aici –, din interviurile cu Oleg Gordievski, cu familia și prietenii săi și din memoriile sale, *Next Stop Execution*, publicate în 1995. Alte surse și citate semnificative sunt menționate în notele de subsol și în bibliografia de la finalul cărții.

LIBRIS We know books

din cauza stresului interior, vedea pretutindeni semne amenințătoare. Ofițerul de la controlul pașapoartelor păruse să îi studieze documentele un timp neobișnuit de lung înainte de a-i face semn să treacă. Unde era oficialul care trebuia să îl întâmpine, un gest de minimă politețe față de un colonel KGB care sosea din străinătate? Aeroportul era întotdeauna plin de oameni care îl supravegheau, dar astăzi, persoanele oarecare, bărbați și femei cu aerul aparent absent la ceea ce era în jur, păreau și mai numeroase decât de obicei. Gordievski a urcat într-un taxi, spunându-și, că dacă KGB-ul ar fi știut adevărul, l-ar fi arestat în clipa în care a pus piciorul pe pământ sovietic, iar acum ar fi fost deja în drum spre celulele KGB, pentru a fi supus interogatoriilor și torturii, urmate de execuție.

Din câte își dăduse seama, nimeni nu îl urmărise până să intre în blocul de apartamente de pe Leninski Prospekt și să ia liftul până la etajul opt. Nu mai intrase în apartamentul familiei din ianuarie.

Prima yală de la ușă s-a deschis ușor, apoi și a doua. Dar ușa nu se clintea. A treia yală, una cu bolțuri, veche de când se construise blocul, era și ea încuiată.

Doar că Gordievski nu folosise niciodată această a treia yală. De fapt, nici nu avusese vreodată cheia de la ea. Ceea ce însemna, cu siguranță, că în casă intrase cineva cu un paspartu și, la plecare, încuiase din greșeală toate trei yalele. Acel cineva trebuie să fi fost de la KGB.

Odată ce a înțeles că apartamentul fusese deschis, percheziționat și probabil întesat cu microfoane, temerile apărute cu o săptămână în urmă se cristalizaseră acum într-o panică paralizantă. Era bănuit. Cineva îl trădase. KGB-ul era cu ochii pe el. Spionul era el însuși spionat de colegii săi spioni.

Partea întâi

LIBRIS | We know books

1

KGB-ul

Oleg Gordievski se născuse în KGB; a fost modelat de KGB, iubit, deformat, dereglat și foarte aproape de a fi distrus de KGB. A avut în suflet și în sânge serviciul sovietic de spionaj. Tatăl său lucrase toată viața pentru KGB și își îmbrăca zilnic uniforma de KGB-ist, chiar și în weekend. Familia Gordievski trăia în mijlocul comunității de spioni, într-un apartament de bloc repartizat, consuma hrana specială rezervată ofițerilor și își petrecea timpul liber socializând cu alte familii de spioni. Gordievski era un copil al KGB-ului.

KGB-ul, *Komitet gosudarstvennoi bezopasnosti* sau Comitetul pentru Securitatea Statului, a fost cea mai vastă și mai complexă agenție de spionaj creată vreodată. Succesorul direct al rețelei de spionaj a lui Stalin, acesta a combinat funcțiile de colectare de informații externe și interne, de asigurare a securității interne și de poliție de stat. Opresiv, misterios și ubicuu, KGB-ul a penetrat și controlat fiecare compartiment al vieții sovietice. A smuls din rădăcini disidențele interne, i-a păzit pe liderii comuniști, a organizat operații de spionaj și contraspionaj împotriva puterilor inamice și a intimidat popoarele din URSS pentru a le aduce într-o abjectă stare de obediență.

LIBRIS We know books

A recrutat agenţi şi a plantat spioni în toată lumea, colectând, cumpărând şi furând secrete militare, politice şi ştiinţifice de oriunde şi de peste tot. În punctul cel mai de sus al puterii sale, cu un număr de peste un milion de ofiţeri, agenţi şi informatori, KGB-ul a modelat societatea sovietică mai profund decât orice altă instituţie.

În Occident, aceste iniţiale erau sinonime cu teroarea internă şi cu agresiunea şi subversiunea externă, un acronim pentru toată cruzimea unui regim totalitar condus de o mafie oficială şi anonimă. KGB-ul nu era însă privit astfel şi de către cei care trăiau sub dominaţia lui fermă. Sigur că inspira teamă şi supunere, dar KGB-ul era în acelaşi timp admirat ca gardă pretoriană, un bastion de apărare împotriva agresiunii capitaliste şi imperialiste a Occidentului şi un protector al comunismului. Calitatea de membru al acestei forţe privilegiate de elită era o sursă de admiraţie şi de mândrie. Cei care intrau în serviciul KGB o făceau pe viaţă. „Nu există să fii un fost KGB-ist"[1], a spus odată fostul ofiţer KGB Vladimir Putin. Organizaţia era un club exclusivist; era greu să devii membru şi imposibil să îl părăseşti. Să intri în rândurile KGB era o onoare şi o datorie pentru cei care aveau suficient talent şi ambiţie ca să o facă.

Oleg Gordievski nu se gândise niciodată serios că ar putea să facă altceva, indiferent ce.

Tatăl său, Anton Lavrentievici Gordievski, fiul unui muncitor feroviar, fusese profesor înainte ca Revoluţia din 1917 să îl transforme necondiţionat într-un comunist devotat, un executant rigid al îndoctrinării ideologice. „Partidul era Dumnezeu", notase mai târziu fiul lui, iar bătrânul Gordievski a rămas neclintit în devotamentul

[1] Vladimir Putin, discurs în faţa unui public FSB, decembrie 2005, http://www.newsweek.com/chill-moscow-air-113415

său, chiar şi atunci când credinţa lui i-a cerut să ia parte la crime indescriptibile. În 1932, a ajutat la înfăptuirea „sovietizării" Kazahstanului, organizând deposedarea ţăranilor de produsele lor pentru aprovizionarea armatei şi a oraşelor sovietice.

Circa 1,5 milioane de oameni au pierit ca rezultat al foametei rezultate. Anton a avut ocazia să vadă de aproape cum arată înfometarea indusă de stat. În anul acela, se alăturase forţelor de securitate de atunci, NKVD, Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne, poliţia secretă a lui Stalin şi precursor al KGB-ului. Era ofiţer în cadrul direcţiei politice şi răspundea de disciplina şi îndoctrinarea politică.

Anton s-a căsătorit cu Olga Nikolaevna Gornova, o statisticiană în vârstă de 24 de ani, şi cuplul s-a mutat într-un bloc de apartamente din Moscova rezervat elitei spionajului. Primul copil, Vasili, s-a născut în 1932. Familia Gordievski a prosperat pe vremea lui Stalin.

Când tovarăşul Stalin a anunţat că Revoluţia se confruntă cu o ameninţare de moarte din interior, Anton Gordievski a fost la datorie, gata să ajute la înlăturarea trădătorilor. Marea Epurare din anii 1936-1938 a vizat lichidarea în masă a „duşmanilor statului": suspecţi care făceau parte din coloana a cincea şi troţkişti ascunşi, teroriştişi şi sabotori, spioni contrarevoluţionari, oficialităţi de partid şi guvernamentale, ţărani, evrei, profesori, generali, membri ai intelectualităţii, polonezi, soldaţi ai Armatei Roşii şi mulţi alţii. Cei mai mulţi erau complet inocenţi. În statul poliţienesc paranoic al lui Stalin, calea cea mai sigură de a-ţi asigura supravieţuirea era să denunţi pe cineva. „Mai bine să sufere zece oameni nevinovaţi, decât să scape un spion"[1],

[1] Citat în Sebag Montefiore, *Stalin*

LIBRIS We know books

DESPRE AUTOR

MARTYN WHITTOCK s-a născut în 1958, în Marea Britanie. Este licențiat în Științe Politice al Universității din Bristol. Timp de 30 ani le-a predat istorie liceenilor. S-a retras, în 2016, pentru a se dedica scrisului. A fost consultant pentru BBC, English Heritage și National Trust și a scris pentru reviste de istorie și arheologie.

Este autorul a 50 de cărți (cu vânzări de peste 1 milion de exemplare). Scrie în principal lucrări de popularizare, pe teme istorice. Printre cărțile sale se numără: *Christ. The First 2000 Years* (2015), *When God was King* (2018), *The Vikings* (2018) și *The Secret History of Soviet Russia's Police State* (2020).

MARTYN WHITTOCK

O ISTORIE SECRETĂ: STATUL POLIȚIENESC AL RUSIEI SOVIETICE

Cruzime, co-operare și compromis, 1917–1991

Traducere din limba engleză de Lucian Popa

Cu o prefață de Ion M. Ioniță

EDITURA PUBLISOL

2020

LIBRIS | We know books

Cuprins

	Prefață	ix
	Hartă: Principalele complexuri de lagăre din sistemul Gulag, pe întreg teritoriul URSS	xvi
	Notă privind modificările titulaturilor Poliției Secrete	xix
	Introducere	xxiii
CAPITOLUL 1	Rădăcinile dictaturii lui Lenin	1
CAPITOLUL 2	Începutul „Terorii roșii", septembrie–octombrie 1918	27
CAPITOLUL 3	Războiul Civil și violențele în masă, 1918–1922	43
CAPITOLUL 4	O întoarcere la normalitate în anii 1920 . . . Dar ce înseamnă normalitatea?	63
CAPITOLUL 5	Un „genocid" uitat? Foametea din Ucraina	85
CAPITOLUL 6	Revoluția începe să se întoarcă asupra ei înșăși	105
CAPITOLUL 7	„Marea Teroare", 1937–1938	125
CAPITOLUL 8	Imperiul represiunii: Viața în sistemul Gulag	147
CAPITOLUL 9	Poliția secretă în timpul Marelui Război Patriotic (1941–1945)	167
CAPITOLUL 10	Punerea sub control a Europei de Est, după 1945	191
CAPITOLUL 11	Represiunea de după război și moartea lui Stalin	211
CAPITOLUL 12	Reinstaurând represiunea, de la mijlocul anilor 1960 până la începutul anilor 1980	235
CAPITOLUL 13	De la Gorbaciov la Putin: Sfârșitul URSS și situația poliției secrete	255
CAPITOLUL 14	Fantomele istoriei: Influența redobândită a statului polițienesc sovietic	269
	Note	287
	Bibliografie	313
	Mulțumiri	317
	Index	319

LIBRIS | We know books

Pentru toate aceste motive, cartea se numește *O istorie secretă: Statul polițienesc al Rusiei sovietice*. Nicio lucrare într-un singur volum nu poate acoperi, așa cum se cuvine, un subiect atât de amplu, dar scopul studiului de față este acela de a-i oferi cititorului informații despre ceea ce s-a întâmplat și o bază pe care acesta să-și construiască și să-și ducă mai departe cercetarea, dacă dorește.

1. Originile dictaturii lui Lenin

În 1917, Rusia era zguduită de mișcări revoluționare. Confruntându-se cu efectele dezastruoase ale Primului Război Mondial, domnia țarului Nicolae al II-lea Romanov a început să se clatine în iarna anilor 1916-1917. Milioane de soldați și de civili muriseră de la începutul războiului - în care țara se implicase cu optimism patriotic, în vara anului 1914. Zone mari din Rusia de vest fuseseră devastate și lăsate la cheremul armatelor invadatoare germane și austro-ungare. Economia era în criză, cu o inflație ce atingea cote alarmante, impozite ridicate și o datorie publică ajunsă brusc uriașă. Implicarea în război costase statul țarist 17 000 de milioane de ruble începând cu 1914, iar cheltuielile guvernamentale crescuseră cu 800% între 1913 și 1916[1]. Războiul tulburase, prin urmare, părți importante din societate. Controlul militar al rețelelor de transport și rechiziționarea trenurilor provocaseră prăbușirea generală a sistemului feroviar și perturbaseră masiv aprovizionarea cu alimente a centrelor urbane. Capitala Petrograd (redenumită în 1914, forma sa germană de dinainte de război, „Sankt Petersburg", fiind modificată)[2] fusese cea mai afectată. În ianuarie 1916, rația zilnică de pâine se ridica la 1,2 kilograme, dar la începutul anului 1917 aceasta scăzuse la 0,8 kilograme. La Moscova, al doilea oraș al Imperiului Țarist, proviziile de hrană se prăbușiseră în mod similar în gol. Înainte de izbucnirea războiului, aproximativ 2 200 de vagoane de grâu alimentau orașul în fiecare lună; dar, până în februarie 1917, numărul acestora scăzuse la mai puțin de 700[3]. Oamenii mureau de foame. La începutul anului 1917, problema a fost agravată de numeroșii țărani care făceau stocuri de cereale

LIBRIS | We know books

în speranța că aveau să obțină prețuri mai bune și de o iarnă neobișnuit de rece, care a crescut suferința orășenilor înfometați.

Agricultura a fost afectată dramatic de recrutarea a peste zece milioane de țărani în armată (dintr-un număr total de cincizeci de milioane de bărbați). Aceast număr reprezenta 37% din țăranii bărbați apți de muncă[4]. În consecință, perturbarea producției agricole a fost severă. Aceasta a fost însoțită de confiscarea a milioane de cai pentru a fi folosiți de armată. Într-o țară care se baza pe cai pentru a trage la plug, confiscarea animalelor a condus la o criză serioasă în agricultură. De asemenea, lipseau îngrășămintele chimice (nu că mulți țărani le-ar fi folosit, oricum), deoarece industria era concentrată pe producerea de explozibili și de arme. Industria rusă și-a schimbat prioritățile. Producția de bunuri de consum – în care industria rusă nu excelase niciodată – s-a prăbușit.

Faptul că tulburările politice au însoțit tensiunile economice și sociale nu este surprinzător. Pentru că a redus drastic puterile *Dumei* (ale parlamentului), pe timpul războiului, pentru a-și păstra puterea autocratică, țarul nu a mai reușit să distribuie vina pentru problemele cauzate de război atunci când situația s-a înrăutățit. În consecință, *Duma* a devenit în cele din urmă un centru de opoziție față de modul în care țarul gestiona războiul. Poziția acestuia a devenit și mai precară când, în septembrie 1915, a preluat personal comanda armatei. În această calitate, el a jucat, de fapt, un rol relativ minor în adoptarea deciziilor strategice propriu-zise, dar a fost acuzat de greșeli și a fost izolat de desfășurarea evenimentelor, acestea scăpându-i de sub control în propria capitală, dat fiind că se afla la Statul Major al Armatei de la Mogilev (la 780 de kilometri de Petrograd). Problemele aduse de tulburările tot mai mari din Petrograd au fost accentuate de faptul că, prin natura industrializării ruse de la sfârșitul sec. al XIX-lea, un număr mare de muncitori fusese concentrat în mari complexuri industriale (precum oțelăriile Putilov din Petrograd) – cu aferentele cartiere sărace și cu precarele condiții de muncă –,

în același oraș în care se afla centrul guvernării. Aceasta însemna că, deși muncitorii din industrie nu constituiau în 1913 mai mult de aproximativ 23% din forța de muncă[5], puteau provoca tulburări politice mari. Ei erau o minoritate, dar erau concentrați acolo unde conta. Drept urmare, aceștia au putut să lovească cu o forță mult mai mare decât cea conferită de numărul lor atunci când au avut loc revolte politice, în 1917, în pofida numărului mare (aproximativ cinci milioane de oameni) al celor care fuseseră chemați sub arme.

De parcă acest lucru nu ar fi fost suficient, zvonurile alarmante cu privire la influența rău-famatului călugăr (presupus sfânt și vindecător) Rasputin asupra țarinei Alexandra Feodorovna (și influența acesteia asupra țarului) nu au făcut decât să alimenteze sentimentul anti-Romanov, tendință care nu a fost dezamorsată atunci când un grup de aristocrați patrioți l-au ucis pe monah, la sfârșitul anului 1916. Daunele fuseseră produse. Structura politică a guvernului autocratic rus, care revenise la o stare aparent stabilă după revoluția eșuată din 1905, s-a prăbușit. Toate problemele de dinainte de război - care nu fuseseră rezolvate niciodată în Rusia (lipsa unei reprezentări democratice semnificative, agricultura înapoiată, sărăcia țărănimii și lipsa de pământ, nemulțumirile clasei muncitoare, o economie dezechilibrată, în pofida dezvoltării industriale rapide, o clasă intelectuală deziluzionată, birocrația, standardele educaționale scăzute și ineficiența) - au fost exacerbate de conflagrație. Până spre începutul anului 1917, mulți dintre cei care se temeau de regimul țarist reveneau în țară, din exil, ca să se răzbune.

1917: anul celor două revoluții

În februarie 1917[6], nemulțumirea care domnea de mult timp față de stilul de conducere ineficient și autocratic al țarului s-a combinat cu efectele catastrofale ale celui mai crunt război din istoria europeană, ducând la înlăturarea Dinastiei Romanov.